

C. G. Sanders-Hanson

II

C. E. SANDER-HANSEN

13. november 1905–31. januar 1963.

Tale holdt i Videnskabernes Selskabs møde den 19. april 1963.

Af **W. Eriksen.**

Det er med vemod, at jeg her i aften skal udtale mindeord om min meget yngre ven C. E. Sander-Hansen. Vi har fulgtes ad, såvel i livet som i videnskaben og delt hinandens tanker, og det kan ikke undre, at jeg under mine mindeord kommer til at berøre forhold, som har spillet en rolle i vort fælles videnskabelige liv. Dette vil på mange måder præge det billede af ham, jeg i det følgende skal forsøge at tegne.

Ægyptologien er en ung videnskab; thi knapt 140 år er forløbet siden Champollion løste hieroglyfernes gåde.

I det 17. århundrede vakte allerede obeliskerne i Rom de lærdes interesse og gav anledning til fantastiske spekulationer om hieroglyfernes væsen og oprindelse, hvis betydning i dag kun har akademisk interesse.

I det 18. århundrede blev dette anderledes. F. L. Nordens ægyptiske rejse bragte meget nyt stof, som vor arkivar i et lærd skrift udførligt har gjort rede for. Men navnlig to lærde har i det 18. århundrede vist nye veje for studiet af hieroglyferne: Holsteneren Carsten Niebuhr, som i sit værk om det lykkelige Arabien under et ophold i Kairo med flid studerede og afskrev hieroglyfiske indskrifter, har fremført den mærkelige udtalelse: »at tegn, som meget hyppigt forekommer og gentages i indskrifterne måtte være af en alfabetisk karakter«. Den anden lærde var danskeren

G. Zoëga, der gennem sit studium af obeliskerne i Rom gjorde den skarpsindige iagttagelse: »at hieroglyfiske grupper, som var indesluttet i en ring, måtte gengive kongenavne«. Begge disse bemærkninger blev af betydning for Champollion ved hans senere endelige tydning af hieroglyferne.

Men også den yngste fase af det ægyptiske sprog, det koptiske blev ivrigt studeret i det 18. århundrede med dets vågne sans for bibelstudiet og tekstkritikken. Dette studium var grundet tidligere af lærde jesuitter og dyrket af italienske, franske og engelske forskere. Herhjemme var det igen Zoëga, der var den førende; hans værk over de koptiske håndskrifter i Vatikanet er endnu et uundværligt hjælpemiddel. Også mænd som biskop Fr. Münter og præsten W. F. Engelbreth i Lyderslev bør her nævnes, understøttede som de var af statsminister O. Høegh-Guldberg.

Og så i 1798 kommer Napoleons tog til Ægypten ind i billedet. En strøm af lærde fulgte korsikaneren og udforskede landet. Og ved skansearbejder udført af en fransk soldat blev det mindesmærke fundet, som under navnet »Rosettestenen« er blevet en mærkepæl i ægyptologiens historie. Den var oprejst i templet i Memphis i sort basalt i året 196 f. Chr., den 27. marts, af ægyptiske præster til ære for Ptolemaios V. Epiphanes og hans dronning Kleopatra som tak for velgerninger, kongen og hans hus havde vist de ægyptiske præster og det ægyptiske folk. Det mærkelige ved stenen er, at den er affattet i tre skriftarter. Først et afsnit indmejslet i hieroglyfer, så en midterdel skrevet i datidens almindelige folkesprog kaldet demotisk, for at slutte med en oversættelse på herrefolkets sprog det græske, som tidens lærde græcister meget hurtigt fik tydet, det var mænd som göttingerprofessoren Heyne, englænderen Porson og frem for alle den lærde franske hellenist Letrone.

Svenskeren Akerblad arbejdede med den demotiske tekst og fandt i den kongenavnet Ptolemaios. Senere løste tyskeren Heinrich Brugsch de vigtigste demotiske skriftproblemer.

Den hieroglyfiske tekst blev udgangspunktet for Champollions tydning. På denne sten havde han jo fundet i ringe kongenavnet Ptolemaios og dronningenavnet Kleopatra. I andre kendte indskrifter fra samme tid kunne han så læse Aleksandros, Trajanus, Germanikus og ordet Autokrater, og da han så også gennem sit solide kendskab til koptisk fra ældre ægyptiske tider kunne læse

kongenavne som »Ramses«¹⁾ og »Thutmose«²⁾,

kunne han med sandhed sige, at hieroglyfernes gåde var løst. I en afhandling dateret den 27. september 1822 meddelte han dette til pariser-akademiet. Han døde 1832, og så også Ægypten.

Og nu begyndte igen et nyt afsnit af ægyptologiens videnskabelige historie. Tyskeren Lepsius ordnede kronologien og inddelte monumenterne i store stilperioder, bestemte dynastier og tidsafsnit efter de gamle kilder; det gamle rige, det mellemste rige, ny- og sentiden. Det blev et tidsrum på flere tusind år uden forhistorien, som senere skulle komme til. Man så også, at skriftformerne havde haft sin egen og mærkelige historie og navne som Chabas, de Rougé og Godwin kendes og æres af hver ægyptolog.

Kun eet manglede endnu i ægyptologiens bygning: et virkeligt kendskab til det ægyptiske sprogs udvikling og et dybtgående kendskab til dets syntax. Man oversatte som man bedst kunne, og undertiden lykkedes det ganske godt alligevel. Da oprandt en ny tid omkring 1880 for den ægyptiske filologi gennem Adolf Erman og hans berømte »Berliner Schule«. Med sin »*Neuägyptische Grammatik*« og sin geniale lærebog »*Ägyptische Grammatik*« vakte han epoke, og en kreds af unge forskere, som senere vandt navn som amerikaneren Breasted og englænderen Gardiner, hvis »*Egyptian Grammar*« nu i hvert fald i de angelsaksiske lande har afløst Ermans grundlæggende bog. Også tidens største ægyptolog og palæograf, englænderen Griffith, lærte af Ermans sproglige studier, og hans bedste elev blev hans senere efterfølger, prof. Sethe, som senere skal blive udførligt omtalt.

Men under Ermans kateder sad også en ung dansker, han hed H. O. Lange, senere kendt som den myndige overbibliotekar ved det store kongelige bibliotek og medlem af dette høje selskab, i hvis skrifter han har udgivet betydelige ting. Han blev een af Ermans kæreste elever, hvem han har dediceret sin »*Ägyptische Religion*« med ordene: »in Erinnerung an gemeinsamen Studien und gemeinsamer Arbeit«. Efter sin afgang som overbibliotekar var han lektor i ægyptologi ved universitetet fra 1924–37. Som dreng var han blevet grebet af ægyptologien. Han var en dygtig

¹⁾ »(Guden) Re har født ham«.

²⁾ »(Guden) Thot er født«.

filolog og en fin håndskriftlæser, hans kundskaber også i koptisk var overordentlige. Han knyttede værdifulde forbindelser og venskaber i Berlin, som også blev til gavn for hans danske elever. Han var medlem af det preussiske akademi og kom derved i intim forbindelse med den af Erman planlagte store ægyptiske ordbog og fik med Johannes Pedersens hjælp i 1925 udvirket, at dette foretagende i mange år blev understøttet af Carlsbergfondet ved udsendelsen af en dansk medarbejder. Ligeledes udvirkede Lange, at den lige omtalte professor Sethe til hjælp ved udgivelsen af sin pyramidekommentar fik en dansk medarbejder – og denne medarbejder blev den senere professor C. E. Sander-Hansen, om hvis selvstændige indsats i ægyptologien og særlig inden for dens sprogvidenskabelige gren jeg nu i det følgende skal have den ære at berette.

Han blev født i 1905 i Lillerød, og begge hans forældre havde dybe rødder i egnen deromkring. Man så det på de store, brune øjne og mærkede det på hans iltre sind, at der nok måske flød kulsvierblod i hans årer. 1924 blev han student fra Metropolitan-skolen og kastede sig straks med ildhu over studiet af det gamle Ægypten.

Som ung student var det den ægyptiske kunst, som havde hans store interesse. Den var vakt ved stadige besøg på Glyptoteket og navnlig ved læsningen af Schäfers berømte bog »*Von ägyptischer Kunst*«. Han har dog på dette felt ikke givet selvstændige bidrag til forskningen, selv om hans kunstforstand var stor, og hans kærlighed til litteratur ved vidtstrakt læsning bevarede ham for ensidighedens skyklapper inden for sit ret begrænsede fagområde. Dette spores i hans to små ungdomsarbejder i Tilskueren fra 1931 »*Dramaet i Oldtidens Ægypten*« og »*Gammelægyptiske Arbejdervers*«. Stærkt føles det også i hans ypperlige fordanskning af ægyptiske tekster i bøgerne »*Ægyptiske Lovregler*« fra 1952 og »*Ægyptiske religiøse Tekster*« fra det følgende år. Også det lille skrift i Studier fra Sprog- og Oldtidforskning nr. 201 »*Ægyptiske Breve*« (1946) såvel som afsnittet »*Ægypten*« i Håndbog i Kristendomskundskab (1952) bør i denne sammenhæng nævnes. De er alle båret af den samme fortællerglæde.

I 1924 begyndte han så sit studium i ægyptologi hos H. O. Lange i dennes første semester som lektor ved universitetet. Sander-Hansen lærte legende let sine første hieroglyfer og deltog derefter med iver i Langes gennemgang af de gamle pyramidetekster, som denne kendte særdeles godt og interpreterede med virkelig dygtighed.

Disse tekster har deres egen historie, og de blev skæbnen for Sander-Hansen. De står indgraveret i nogle pyramider (eller kongegrave) fra tiden omkring år 2400 og indeholder tekster af religiøs og navnlig magisk karakter i meget forskellige, ældre og yngre, sprogtrin, for den døde konge. De er grundlæggende for forståelsen af det gamle Ægyptens hele åndelige kultur. De blev først tydet af den franske ægyptolog Maspero, delvis men ikke ganske tolket af Erman, der var for rationalistisk til at forstå deres primitive og magiske indhold, men begejstret studeret og forstået af Sethe i al deres storslåede og dog historiske vælde. Han har i en pragtfuld udgave gjort dem tilgængelige for studiet og i en lærd kommentar givet en oversættelse med skarpsindige sproglige og religionshistoriske noter, som så Sander-Hansen efter mesterens død har fuldendt på en meget ærefuld måde. Det er et værk autograferet med Sander-Hansens egen hånd efter Sethes kladde. Ingen nulevende ægyptolog kunne have udført dette arbejde bedre.

Sethe var i modsætning til Erman en stejl natur. Inden han blev professor i Berlin som Ermans efterfølger, havde han siddet i Göttingen, hvor han havde en vennekreds, som han savnede i det store Berlin. Han var en mand af ægte preussisk støbning, en natur, som ikke tålte modsigelse. Hvor Erman kunne sige et »både og«, kendte Sethe kun et »enten – eller«. Som menneske var han en ærlig natur, og man kunne stole på hans ord. Den ensomme mand viste den unge dansker megen venlighed og så ham ofte ved sit middagsbord. Og Sander-Hansen på sin side så op til Sethe som til en fader. Sethes indflydelse smittede med tiden noget af på dennes væsen. Senere ikke altid til gavn for Sander-Hansens bedømmelse af andre og betydelige forskeres arbejder. Det apodiktiske hos det store forbillede smittede i nogen grad af på eleven.

Men hvad han som en bi indsugede hos Sethe gennem lærer-årene, var den sikre (lidt spekulative) filologiske forståelse af en

tekst. Og det er inden for den ægyptiske filologi, hans betydeligste arbejder ligger, og det som længst vil bevare hans navn. Jeg skal i det følgende komme ind på de fleste af disse arbejder i kronologisk rækkefølge uden dog at trætte Dem med filologiske enkeltheder.

Allerede i *Acta Orientalia*, årgang 1936, har han offentliggjort en lille afhandling om »*Brugen af den direkte og indirekte genitiv*«, en ubetydelighed, men dog allerede visende den kommende sprogforskers fysiognomi. De kendte eksempler er sat klart op, de grammatiske betegnelser har fået en ny form, oversættelser af eksemplerne er mere stringent, end man var vant til, men tilgængelsen derigennem også gjort sværere. – Det samme er tilfældet med det lille arbejde fra samme år »*Über einige sprachliche Ausdrücke für den Vergleich in den Pyramidenteksten*«, men her mærkes allerede påvirkningen fra Sethe i den udmærkede oversættelse af eksemplerne. Tillige må nævnes afhandlingen fra 1939 »*Bemerkungen zum altägyptischen Identitätssatz*« såvel som den i Rom udgivne »*Der Gebrauch des Verbums hpr als Hilfsverbum*« fra 1941. Et meget vellykket arbejde, som også har betydning for den senere demotiske sprogudvikling. Alle disse små afhandlinger danner indledningen til den store afhandling fra 1941 »*Über die Bildung der Modi im Altägyptischen*«, som videreførtes i hans »*Studien zur Grammatik der Pyramidentexte*« fra 1956.

Dette sidste arbejde er blevet ret stærkt angrebet, særlig fra tysk side, hvilket tror jeg væsentlig skyldes den tyske oversættelse, som på adskillige punkter næsten gør en forståelse umulig, tildels også ved den skarpe omtale (eller ikke omtale) af jævnaldrende forskere (en arv fra Sethe). Sikkert hviler hans arbejde i høj grad på Sethes behandling, men bogen er trods alt levende og fuld af nye tanker, som det også er blevet udtalt fra østrigsk og amerikansk side. Fremtiden skal dog nok erkende, at disse filologiske studier har tilført den ægyptiske sprogvidenskab impulser, som i fremtiden vil give anledning til ny forsken og dybere forståelse af de gamle tekster.

Og nu, hvor jeg er ved enden af min omtale af hans filologiske virken, har jeg den ære og glæde at kunne fremlægge hans sidste sproglige værk, som han ikke nåede at se færdigt men er hjulpet til trykken af elever og venner, hans »*Ägyptische Grammatik*«, udgivet i dette år 1963. Det indeholder alle hans erfa-

ringer som grammatiker, er affattet i knappe, klare paragraffer, tillige for første gang med hensyntagen til den moderne sprogvidenskabs sidste principper, affattet på et mønstergyldigt tysk og med en mild og forstående omtale af døde og nulevende kolleger. Måtte dette arbejde blive til sejr for vor døde ven og vække genklang ude i verden.

Nu kunne De måske spørge mig, hvori hans nye grammatiske syn består i behandlingen af de gamle tekster i forhold til Ermans, Sethes og Gardiners ret fælles opfattelse. Svaret bliver ikke så let, da det må gives med udtryk, der kun er helt forståelige inden for sprogforskeres og ægyptologers snævrere kreds. Jeg skal forsøge.

Han har for det første behandlet de permansive former på en helt ny måde såvel *sḏm·sḳw* formen, pseudoparticipiet og formen *ntf-sḏm*.

Dernæst har han i den genetiviske fleksion erklæret *sḏm=f* formen og de deraf afledede former *sḏm·n=f*, *sḏm·in=f*, *sḏm·hr=f* ligesom *sḏm·k3=f* og *sḏm·t=f* på en anden og måske mere overbevisende måde end sine forgængere, uden at dog oversættelsen af de kendte steder undergår væsentlige forandringer fra de allerede kendte. Det er såvel i de nye grammatiske betegnelser som i opfattelsen af verbalformernes struktur, det nye ligger og giver oversættelserne en mere moderne form, vort eget sprog nærmere i udtryk og større nuancering. Om dette er et fremskridt skal jeg ikke her udtale mig nærmere.

Interessant er hans opfattelse af hovedverbets stilling i forhold til hjælpeverbet, et altid ømt punkt inden for den ægyptiske grammatik, han deler ligeledes participierne på en ny måde og viser også, at aktionsarten forandres ved hjælp af partikelartige elementer. Også infinitivens deling i en 1. og 2. infinitiv (bevaret delvis i koptisk) og sætningernes inddeling i enleddede og toleddede har en vis interesse. På hver side i hans grammatiske undersøgelser vil den interesserede finde tanker, som vil vinde hans bifald – eller vække til modsigelse.

Sander-Hansen var nu ikke blot filolog. Både som religions- og kulturhistoriker er han fremtrådt med arbejder, de fleste (desværre) kun skrevet på modersmålet og for en videre kreds.

Jeg skal dog først nævne dem, der er skrevet på tysk og af mere særpræget indhold. Der er afhandlingen fra 1940, den jeg personlig sætter højest i hans forfatterskab: »*Das Gottesweib des Amun*«. Han skildrer i denne afhandling et thebansk præsteembedes forvandling gennem tiderne til et rent politisk embede i ypperstepræstens hånd. Dette historiske forløb er skildret sikkert og med en indleven i sentidens historiske forhold, som ellers er sjældent at finde i ægyptologisk litteratur. Bogen har i udlandet fået en smuk omtale.

Et andet arbejde er hans bog om »*Die religiösen Texte auf dem Sarg des Anch-nes-nefer-ib-re*«. Det blev udarbejdet under hans ophold i Berlin med benyttelse af tekstmateriale fra berlinerordbogen og blev forsvaret for doktorgraden i København i 1937 med to velvillige opponenter: H. O. Lange og ordbogens leder i Berlin professor Hermann Grapow. Det er en solid udgivet tekst, står i forbindelse med den før nævnte »Gottesweib«, men mangler dog teser og et videre udsyn.

Et andet lille arbejde også skrevet på tysk er »*Der Begriff des Todes*«. Det er givet i vort selskabs Hist. Filol. Meddelelser 29, 2. Det er skrevet med megen indlevelse i emnet og vidner om hans forståelse for det virkelig religiøse i ægyptisk religion med sit ellers så magiske og ret uforståelige indhold.

Og nu hans danske produktion på dette område. I 1941 (universitetets festskrift) kom en fremstilling om »*Ægyptiske Forestillinger om Verdens Skabelse*« og i 1959 den ypperlige afhandling »*De gammelægyptiske Pyramidetexter som kulturhistorisk Kildeskrift*«. Begge disse afhandlinger burde være kommet på et verdenssprog. Det kan måske gøres endnu. Også andre, mindre betydelige populære arbejder skal her lige nævnes. Til bogen »*Ægypten gennem tre Årtusinder*« har han skrevet en indledning om »*Vor Viden om Ægypten i Fortid og Nutid*«. Ligeledes en nyttig bog om ægyptiske religiøse tekster samt i håndbøger afsnit om historiske og religiøse emner, som tidligere er omtalt. Disse arbejder på dansk er skrevet for hans landsmænd, og disse vil her i fremtiden trygt kunne finde god og sikker viden om det gamle vidunderland.

Og hermed har jeg så sluttet min korte gennemgang af hans videnskabelige produktion, men dermed ikke endt beskrivelsen

af hans videnskabelige virken, thi som docent og fra 1946 som professor i faget har han også sat sig spor, som ikke så snart vil udviskes.

Efter H. O. Lange, som skænkede sit værdifulde bibliotek og dertil havde indrettet et lille ægyptologisk laboratorium i kælder-rummene under det gamle universitet, ægyptologiens første virkelige hjemsted her i landet, hvor der kunne arbejdes og studeres til de sene aftentimer, når man havde fået en nøgle til helligdommen; senere blev dette lille lokale udvidet under Sander-Hansens Ægide som docent med vægtige og kloge indkøb af faglitteratur og med arbejdsrum også for papyrusforskning og papyruskonservering ved hans afdøde amanuensis dr. Volten, som her gjorde et både dygtigt og påskønnelsesværdigt arbejde. Men rummet blev for lille, for usundt – og også tiden blev en anden.

Det skete – efter hans udnævnelse til professor i 1946, at det lille laboratorium blev til det orientalske institut i Kejsergade, hvor nu al orientalia er samlet under samme tag. Dette institut er i sandhed hans værk, og en mindeplade i porten burde erindre ham. Den ægyptiske afdeling af dette institut har han yderligere udbygget ved store bogindkøb og teknisk udstyr til fotografering, også findes her store seddelsamlinger, blandt andre den sønderjyske grev Schack til Schackenborgs samling til pyramideteksterne, hvem også Sethe havde opsøgt på Schackenborg. Her findes også gode fotografiske samlinger til støtte for et arkæologisk studium. Jeg tør sige, at dette institut måske er det bedste i Nord-europa, det bør bevares og udvikles videre.

I dette institut har han også gennem årene samlet en skare elever om sin lærestol, flere har erhvervet guldmedaljen, andre har endnu ikke taget konferensen. De trænger til at støttes, som de nu står uden føring.

Jeg ved, at hans studenter elskede ham, og sorgen iblandt dem er meget stor. Også de skal hjælpes, men ingen kan gøre det på hans rundhåndede måde.

Også i universitetets anliggender har han taget ivrig del. Han var dekan for det filosofiske fakultet 1948–49, medlem af konsistorium fra 1952 og prorektor 1958–59. Hvad han her har udrettet, må en mere kompetent end jeg dømme om.

Et virksomt medlem af den fællesskandinaviske aktionskomité for udgravningerne i Nubien var han også, indtil sygdom

lammede hans kraft. Han ville også der have nået store resultater.

Medlem af vort selskab blev han 1959. Han kom her gerne, men havde kun taget ordet få gange. Jeg ved, at han i dette mødeår ville have givet en meddelelse om pyramideteksterne. Havde han fået lov at leve, er der ingen tvivl om, at han var blevet et virksomt og meget benyttet medlem ved sin praktiske dygtighed og sans også for administrativ virken.

Han levede et lykkeligt familieliv i et skønt hjem stiftet af hans hustru, som havde megen indflydelse på hans robuste (og noget selvfølende) natur. Meget af den mildhed og varme, som mod slutningen af hans liv prægede ham, skyldtes sikkert hendes påvirkning. To døtre fyldte hjemmet med varme og liv.

Han var sine venners ven; men ikke sine fjenders fjende. Jeg, der gennem mange år stod ham nær, mindes helst hans venskab i det fremmede, årene i Berlin fra 1929–33, de skæbnesvangre, hvor det var godt at have en landsmand ved sin side, med hvem man kunne udveksle tanker på sit eget sprog.

Vi har sammen endnu oplevet den gamle tid, hørt Willamovitz' skønne røst og tænksomme tale i det gamle preussiske akademi, dér set uforglemmelige skikkelser som Einstein og Planck, også Harnack, Edvard Meyer og Erman, Lüders og Kehr, de gamle pavebrevs uforlignelige tolker.

Vi har sammen nydt al den videnskab og kunst, Berlin dengang kunne skænke os, men vi oplevede også massernes tramp og den latente kamp mellem hagekorset og hammeren og seglen, og vi så alt det skønne langsomt gå til grunde. Sammen stod vi på Unter den Linden den dag, hagekorsflaget gik til tops over Humboldts gamle ærværdige universitet.

Snart efter rejste han hjem, hans studietid var til ende, Sethe var død, Erman sad ene i sit hjem, og nu begyndte Sander-Hansens virke i hjemlandet, i det embede, som han skulle beklæde med så megen ære. Altid beredt til at kæmpe også dér for åndelig, sand frihed.

Sander-Hansen var medlem af det tyske arkæologiske institut og af det bayeriske akademi i München. I Ægypten var han optaget i Institut d'Égypte i Kairo, ligesom han kort før sin død

af præsident Nasser blev dekoreret med den forenede arabiske republiks Merit orden.

Når jeg nu ser ned på hans tomme plads og mindes min tabte ungdomsven, beder jeg Dem alle med mig udtale et

»Ære være hans minde!«

C. E. Sander-Hansens publikationer.*)

- 1) Dramaet i Oldtidens Ægypten. Tilskueren (Aarg. 48), København 1931.
- 2) Gammelægyptiske Arbejdervers. Ibidem.
- 3) Historische Inschriften der 19. Dynastie. Bibliotheca Aegyptiaca IV, Bruxelles 1933.
- 4) Zum Gebrauch des direkten und indirekten Genitivs in der ältesten ägyptischen Sprache. Acta Orientalia XIV, København 1936.
- 5) Über einige sprachliche Ausdrücke für den Vergleich in den Pyramidentexten. Ibidem.
- 6) Die religiösen Texte auf dem Sarg der Anchnesneferibre. København 1937.
- 7) Bemerkungen zum altägyptischen Identitätssatz. Acta Orientalia XVII, 1939.
- 8) Das Gottesweib des Amun. København 1940. Hist. Filol. Skr. Dan. Vid. Selsk. I. 1.
- 9) Der Gebrauch des Verbuns *hpr* als Hilfsverbum. Miscellanea Vaticana. Rom 1941.
- 10) Ægyptiske Forestillinger om Verdens Skabelse. København 1941. Universitetets Festskrift.
- 11) Über die Bildung der Modi im Altägyptischen. Kbh. 1941. Hist. Filol. Skr. Dan. Vid. Selsk. I. 3.
- 12) Der Begriff des Todes bei den Ägyptern. København 1942. Hist. Filol. Medd. Dan. Vid. Selsk. 29. 2.
- 13) Ægyptiske Breve. København 1946. Studier fra Sprog- og Oldtidsforskning Nr. 201.
- 14) Die phonetischen Wortspiele des ältesten Ägyptischen. Acta Orientalia XX, København 1946.
- 15) Afsnit i »Ægypten gennem tre Aartusinder«. København 1948.
- 16) Ægyptisk Religion. Illustreret Religionshistorie. København 1948.
- 17) Ægyptiske Leveregler. København 1952.
- 18) »Ægypten« i Haandbog i Kristendomskundskab. København 1952.

*) Udarbejdet af stud. mag. Henning Kroll.

- 19) De gammelægyptiske Pyramidetexter som kulturhistorisk Kildeskrift. Universitetets Festskrift 1953.
- 20) Ægyptiske religiøse Tekster. København 1953.
- 21) Bemærkninger zu dem juridischen Turiner-Papyrus. *Studia Orientalia Ioanni Pedersen*. København 1953.
- 22) Kleinigkeiten aus der Medizin. *Ägyptologische Studien*. Berlin 1955.
- 23) Der Anschrei im Altägyptischen Studi . . . Rosellini. Pisa 1955.
- 24) Die Texte der Metternichstele. København 1956. *Analecta Aegyptiaca VII*.
- 25) Studien zur Grammatik der Pyramidentexte. *Analecta Aegyptiaca VI*. København 1956.
- 26) Bemærkninger zu der Sinuhe-Erzählung. *Acta Orientalia XXII*. København 1957.
- 27) Ägyptische Grammatik. Wiesbaden 1963.

Nekrologer:

- 1) Hans Ostenfeldt Lange. Universitetets Festskrift 1943.
- 2) Kaare Grønbech. Universitetets Festskrift 1957.

Foredrag ved Orientalistkongres:

- 1) Sur la Grammaire des Textes des Pyramides. Paris 1948.
- 2) Einige späte ägyptische Verbalformen. München 1957.

Desuden: udgiver af Sethes Übersetzung und Kommentar zu den Altägyptischen Pyramidentexten samt medarbejder ved Hagerups Leksikon.
